Lublin, 12 grudnia 2022 r.

Dr hab. Kinga Machowicz, prof. KUL
Wydział Nauk Społecznych
Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II

Recenzja rozprawy doktorskiej mgra inż. Marcina Matczaka pt. „Świadomość międzykulturowa w działaniach pododdziałów współpracy cywilno-wojskowej na przykładzie polskiego kontyngentu wojskowego w Islamskiej Republice Afganistanu"

Uwagi ogólne

Dysertacja przedstawiona mi do recenzji na podstawie Uchwały Nr 34/2022 Rady Naukowej Instytutu Nauk o Bezpieczeństwie Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach została napisana na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych tego Uniwersytetu. Promotorem rozprawy jest dr hab. Marek Leszczyński, prof. UJK. Natomiast funkcję recenzenta pomocniczego pełni dr Anna Zagórska. Rozprawa jest opracowaniem składającym się z wykazu skrótów, wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia, bibliografii, spisu map, spisu zdjęć i spisu kadrów z filmów. Podjęty temat jest aktualny i doniosły zarówno z perspektywy rozwoju nauki, jak i możliwości praktycznego przygotowania kolejnych pododdziałów współpracy cywilno-wojskowej do wykonywania powierzanych im zadań. Potencjalnie przedstawione do recenzji opracowanie ma wartość aplikacyjną. Dysertacja ma charakter teoretyczno-empiryczny. Wykorzystane metody badawcze zostały użyte w prawidłowym zakresie w pełni zamierzony sposób. Styl pracy jest spójny i charakterystyczny dla osób pozostających w czynnej służbie formacji mundurowych. Rozdziały teoretyczne cechuje zwięzłość (wręcz lakoniczność) prowadzonych wywodów, z wyraźnym rozbudowaniem części empirycznej.

Zgromadzona na potrzeby przygotowania rozprawy bibliografia ilościowo i jakościowo odpowiada potrzebom wynikającym z opracowywania podjętego tematu. Zasadnie podzielono ją na kilka części obejmujących kolejno: monografie, prace zbiorowe i opracowania, następnie artykuły, studia i rozdziały w pracach zbiorowych, a potem artykuły i materiały ze stron internetowych.

Ocena treści rozprawy

Cel rozprawy doktorskiej został sformułowany niezwykle skromnie – uzyskanie odpowiedzi na postawione pytania badawcze. Należały do nich:

- Jaka jest przyczyna tendencji do prowadzenia operacji bez zwracania uwagi na sytuację polityczną, socjalną i ekonomiczną regionu działań, która trwała z małymi zmianami przez cały okres działalności Polskiej Grupy Bojowej w Afganistanie?
- Czy faktycznie brak zrozumienia czynników kulturowych występujących w rejonie misji, mógł wpłynąć w sposób znaczący na jej przebieg?
- Czy błędy kulturowe w planowaniu i prowadzeniu działań Polskiej Grupy Bojowej oddziaływały jedynie na dokonujący tego pododdział czy ich echa wpływały na prowadzoną operację w większym stopniu?

Następnie Doktorant zasugerował, że uzyskanie tych odpowiedzi powinno mieć wpływ na dalsze kształtowanie programów szkolenia Sił Zbrojnych RP, które w przyszłości będą prowadzić kolejne tego typu działania w ramach misji sojuszniczych i koalicyjnych. Ta sugestia jest w istocie założonym do osiągnięcia celem praktycznym, sformułowanym jednak we wstępie dość miękko być może ze względu na formalne aspekty decyzji podejmowanych w ramach Sił Zbrojnych RP. Powodem mogła być również chęć uniknięcia powtórzenia – sformułowanie celu praktycznego nastąpiło bowiem w rozdziale dotyczącym metodologii badań własnych.

W pierwszym rozdziale recenzowanej rozprawy zostały umieszczone treści, które pełnią funkcję uzasadnienia sensu przeprowadzonego badania empirycznego. Poza merytoryczną wartością są też dowodem na posiadanie przez Kandydata ogólnej wiedzy teoretycznej, której zaprezentowanie jest jednym z warunków koniecznych dla uzyskania naukowego stopnia doktora. W rozdziale tym zdiagnozowano doniosły problem praktyczny: „W SZ RP nie powstał żaden dokument doktrynalny poświęcony „operacjonalizacji kultury", a sama tematyka jest traktowana marginalnie i pojawia się incydentalnie w wydawanych przez Centrum Doktryn i Szkolenia dokumentach, poprzez automatyczne tłumaczenie treści jej dotyczących z doktryn NATO-wskich. Nie towarzyszy temu jakakolwiek analiza czy chęć dostosowania treści związanych ze świadomością międzykulturową do realiów odpowiadających organizacji działań w SZ RP".

Rozdział drugi domyka teoretyczną część rozważań (dwa początkowe podrozdziały) i stanowi tło do przedstawienia w kolejnym rozdziale badań empirycznych (dwa kolejne podrozdziały). Jest to intrygujący fragment pracy. Na s. 42 Doktorant podaje, że dokumenty obejmujące roczny proces przygotowania personelu CIMIC nie określają szczegółowo liczby godzin szkoleniowych, zakresu poruszanych zagadnień, formy i metod szkolenia oraz

ewentualnego podziału na grupy szkoleniowe. Otwiera to szerokie pole do własnej interpretacji wytycznych przez dowódców poszczególnych jednostek, odpowiedzialnych za formowanie danego kontyngentu. Szkoda, że w tym miejscu Doktorant nie przedstawił własnej oceny tego zjawiska. Biorąc pod uwagę recenzenckie doświadczenia wynikające z pracy w systemie szkolnictwa wyższego, sytuacja przedstawiona w rozprawie nie mogłaby zyskać akceptacji na żadnej uczelni w Polsce. Jednak być może w odniesieniu do specyfiki szkolenia personelu CIMIC oraz całokształtu uwarunkowań, w jakich prognozuje się wykonywanie zadań, ta elastyczność jest, przynajmniej w określonym zakresie, jak najbardziej uzasadniona?

Na część empiryczną dysertacji składa się rozdział trzeci i czwarty. Podrozdział 3.1. został opatrzony przypisem nr 47. Przypis ten zawiera odniesienie do źródła, na podstawie którego opracowano podrozdział. Opatrywanie przypisem tytułu podrozdziału nie wydaje się udanym zabiegiem. Znacznie lepiej byłoby we wstępie pokrótce scharakteryzować strukturę pracy i podać tam stosowną informację o przeważającym źródle.

Drugi podrozdział trzeciego rozdziału dostarcza dowodów na znajomość teoretycznych zagadnień z zakresu metodologii badań naukowych oraz przedstawia metodologię badań własnych. To niezwykle solidnie przygotowana część rozprawy. Na pochwałę zasługuje precyzja określenia przedmiotu badań. Syntetycznie sformułowano cztery cele poznawcze. Warto docenić nakład pracy, jaki został włożony w sformułowanie nieprzesadnie dużej liczby celów. Celom poznawczym towarzyszy jeden cel praktyczny. Zastanawia tylko, dlaczego został on (zdecydowanie zbyt skromnie) określony jako „próba". Celem powinno być sformułowanie wytycznych, a nie samo podjęcie próby. Z kolei z przedstawionych studiów przypadków rzeczywiście wyłania się obraz wskazujący na wielowymiarową zasadność opisu i rozwiązania problemu badawczego postawionego w dysertacji.

Rozdział czwarty zawiera wnioski z przeprowadzonego badania oraz autorskie rekomendacje na temat szkolenia i wsparcia uczestników misji w zakresie świadomości międzykulturowej. Oczywiście są one poprzedzone dokonaniem interpretacji uzyskanych wyników. Uzyskane wnioski nie kreują optymistycznego obrazu sytuacji. Dlatego niezwykle istotne jest przedstawienie sformułowanej w podrozdziale 4.3 ewaluacji programu szkolenia dla żołnierzy przygotowujących się do udziału w misji poza granicami państwa w obszarze „świadomości międzykulturowej" podmiotom, które są kompetentne do podejmowania, a także wdrażania decyzji w tym zakresie.

Zakończenie spełnia swoją rolę merytorycznego podsumowania treści rozprawy doktorskiej. Pokazuje też etyczne rozterki, które z pewnością stanowiły silną motywację do opracowania przez Doktoranta rekomendacji w zakresie programu szkolenia.

Konkludując należy stwierdzić, że problem badawczy postawiono w formie koniunkcji dwu pytań i doprecyzowano go czterema problemami szczegółowymi. Następnie sformułowano cztery hipotezy badawcze. Kolejne etapy procesu badawczego doprowadziły do weryfikacji hipotez a przez to udało się osiągnąć wyznaczony cel praktyczny i cele poznawcze, a w konsekwencji rozwiązać problem badawczy.

Z pewnością do oczekiwanego efektu pracy przyczyniło się dojrzałe podejście badawcze widoczne w stwierdzeniu: „nie ma uniwersalnych metod badań i z punktu widzenia metodologicznego priorytetem będzie problematyka badawcza przed metodyką jej rozwiązania, co oznacza, że metody i techniki będą czymś wtórnym w porównaniu z założonym problemem badawczym" (s. 61).

Do zbadania i rozwiązania problemu badawczego trafnie zostały wybrane a następnie wykorzystane dwie metody jakościowe: studium przypadku i obserwacja uczestnicząca. Co równie istotne, Autor rozprawy zdaje sobie sprawę z ryzyka związanego z zastosowaniem obserwacji uczestniczącej. Dla zminimalizowania tego ryzyka poczynił fundamentalne zastrzeżenie: działania były prowadzone najczęściej na poziomie taktycznym, stąd znaczenie wyników badań dla prowadzenia działań w ujęciu operacyjno – strategicznym może budzić kontrowersje.

Strona edytorska rozprawy

Dysertacja jest przystępna w swojej formie. Praca została dobrze przygotowana nie tylko w warstwie merytorycznej, ale też generalnie od strony edytorskiej. Jednym z większych mankamentów jest brak wyodrębnienia w ramach bibliografii analizowanych aktów prawnych i innych dokumentów. Mapy oraz inne materiały obrazowe są czytelne i zostały trafnie wyselekcjonowane z autorskich zasobów. Warto pochwalić Doktoranta za dbanie o czystość używanej polszczyzny – nie uległ manierze posługiwania się w tekstach pisanych po polsku anglojęzyczną kalką *case study*. Istniejące pojedyncze niedociągnięcia językowe (np. zaczynanie zdania od „aby" – s. 19, nieuzasadnione użycie wielkich liter „wnioskowanie, Indukcja, Dedukcja, Klasyfikacja" – s. 60, niezdecydowanie w tym zakresie: mała litera „sowietom" na s. 73, ale wielka litera w przypadku „Sowietów" na s. 75 oraz użycie słowa *formułuje* zamiast *definiuje*: „Wielu współczesnych badaczy (...) formułuje hipotezę jako próbę znalezienia (...)" – s. 57), nie rzutują negatywnie ani na merytoryczną wartość pracy, ani na ogólne wrażenie o wysokim stopniu poprawności językowej.

Wniosek

Przedstawiona do recenzji rozprawa charakteryzuje się nie tylko posiadaniem aplikacyjnego charakteru; jest pisemnym udokumentowaniem żmudnego procesu badawczego prowadzącym do oryginalnego rozwiązania problemu badawczego. Dokonana na potrzeby przygotowania recenzji ocena sposobu przeprowadzenia badań naukowych, ujawnionych wyników, a także sposobu ich zaprezentowania potwierdza posiadanie przez Kandydata ogólnej wiedzy teoretycznej. O przygotowaniu Doktoranta do samodzielnej pracy naukowej świadczy zaś wszechstronny sposób interpretacji wyników oraz doprowadzenie do osiągnięcia celu założonego już we wstępie rozprawy. Ponadto podjęty temat ma doniosłe znaczenie praktyczne, uzyskane wyniki są interesujące i zostały rzetelnie przedstawione. Dlatego wnioskuję o dopuszczenie mgra inż. Marcina Matczaka do publicznej obrony jego rozprawy doktorskiej.